

Ks. Adrian Put

Opis herbu pierwszego biskupa gorzowskiego sługi Bożego bp. Wilhelma Pluty

Współcześnie w Polsce herby mają głównie miasta, powiaty i województwa. Bardzo rzadko występują natomiast herby pojedynczych osób. Jednymi z nielicznych, którzy takowe posiadają, są biskupi i inni prałaci kościelni. Przyjmowane podczas święceń biskupich, wiele mówią o ich duchowości, pastoralnej wrażliwości i misji, której pragną służyć.

Herby używane są przez dostojników kościelnych od XIII w. Przez długi czas zasady tworzenia herbów biskupich podlegały tym samym prawom co herby dostojników świeckich. Jednak w XIX w., w wyniku ewolucji wyobrażeń herbowych, miejsce znaków na tarczy herbowej zaczęły zajmować postacie świętych, budynki, inicjały, napisy oraz sceny z życia Kościoła. W wyniku tych zmian herby kościelne straciły na swej czytelności. Stąd we współczesnej heraldyce kościelnej istnieje potrzeba wyjaśnienia ich symboliki i historii powstania w oparciu o subiektywne odniesienia. Poważniejsza zmiana w tej materii nastąpiła w 1969 r., gdy papież Paweł VI nakazał, aby herby duchownych były czytelne i odpowiadające wymogom artystycznym.

Dotychczas nie ukazało się opracowanie wyjaśniające historię powstania i znaczenie herbu biskupiego sługi Bożego bp. Wilhelma Pluty. Niniejsze opracowanie ma choć w niewielkim stopniu wypełnić tę lukę w historiografii.

1. Najważniejsze fakty z życia i posługi bp. Wilhelma Pluty

Sługa Boży Wilhelm Pluta urodził się 10 stycznia 1910 r. w Kochłowicach na Śląsku¹. Był synem Piotra i Agnieszki, z domu Szewczyk. Sakrament chrztu otrzymał 13 stycznia tego samego roku w kościele pw. Trójcy Świętej w Kochłowicach². Do szkoły uczęszczał najpierw w Turzo-Kolonii. Następnie uczył się w Gimnazjum Klasycznym w Katowicach³. Dzięki zdolnościom i niezwykłej pracowitości młody Wilhelm osiągał bardzo dobre wyniki w nauce. W 1928 r. otrzymał nawet ustanowione w jego szkole stypendium im. Karola Miarki⁴. Był pierwszym uczniem, który otrzymał to wyróżnienie. Maturę zdał w 1929 r. Co warte podkreślenia, drogę do kapłaństwa wybrali jeszcze czterej jego koledzy, a późniejsi księża: Józef Bańka, Jan Klyczka, Fryderyk Lipiński i Henryk Mazurek⁵. Swoją drogę ku kapłaństwu rozpoczął Pluta w Krakowie, gdzie mieściło się Śląskie Seminarium Duchowne. Początkowo miało ono swoją siedzibę w klasztorze księży Jezuitów. Na czas studiów młodego Wilhelma przypadło otwarcie i poświęcenie nowego gmachu seminarium, zbudowanego z ofiar ludu śląskiego⁶.

Wilhelm Pluta ukończył seminarium duchowne, przyjmując święcenia kapłańskie w katedrze katowickiej 24 czerwca 1934 r. z rąk bp. Teodora Bromboszcza⁷. Jednocześnie ukończył studia teologiczne, które odbył na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Na swoją pierwszą placówkę duszpasterską został skierowany do Bielska, gdzie rozpoczął pracę w charakterze katechety⁸. Podczas II wojny światowej był przydzielony do

¹ P. Socha, *Biskup dr Wilhelm Pluta wikariusz generalny, administrator i biskup diecezjalny*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 82.

² D. Gronowski, *Bp Wilhelm Pluta. Biografia*, Gorzów Wlkp.–Zielona Góra 2015, s. 17.

³ P. Socha, *Życiorys biskupa Wilhelma Pluty*, [w:] *Życie i posługa pasterska biskupa Wilhelma Pluty*, Gorzów Wielkopolski 2011, s. 9-36.

⁴ Tamże, s. 14.

⁵ Tamże, s. 16.

⁶ Tamże.

⁷ G. Wejman, *Organizacja Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej w latach 1945-1972*, Szczecin 2007, s. 641.

⁸ P. Socha, *Biskup dr Wilhelm...*, s. 91.

pracy w rodzinnych Kochłowicach, później w Królewskiej Hucie, a także administrował parafiami w Leszczynach Rybnickich i Wirku. Po zakończeniu okupacji pracował jako proboszcz w Koszęcinie, Lublińcu i Katowicach-Załężu⁹. Intensywną pracę duszpasterską łączył ks. Pluta z pracą naukową. Zaowocowała ona doktoratem, uzyskanym 25 czerwca 1949 r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie¹⁰. Tematem rozprawy były badania nad Didache oraz ich wyniki do roku 1939. Jednocześnie publikował w „Ateneum Kapłańskim” i w „Homo Dei”, a także prowadził wykłady dla duchowieństwa w różnych polskich diecezjach¹¹. Rozpoczął również starania nad uzyskaniem habilitacji. Ta jednak nie doszła do skutku¹².

Bardzo dobre przygotowanie naukowe oraz duszpasterskie sprawiły, że ks. Pluta został mianowany w 1951 r. rektorem studium pastoralnego dla neoprezbiterów w diecezji katowickiej¹³. Działalność studium została zainaugurowana 17 września 1951 r. Miało ono charakter kolegium dla neoprezbiterów, gdzie przez rok mieli pogłębiać nauki i praktyki potrzebne w pracy duszpasterskiej.

Zainteresowania naukowe ks. Pluty były m.in. jednym z powodów, dla których bp Stanisław Adamski zaproponował go na wykładowcę teologii pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. KUL poszukiwał wówczas wykładowców w tej dziedzinie w związku z planowanym uruchomieniem sekcji pastoralnej. Obok ks. Pluty kandydatami na to stanowisko byli jeszcze ks. dr Ludwik Orzeł i ks. dr Karol Milik. 28 września 1957 r. ks. Pluta zadeklarował chęć objęcia wykładów¹⁴. Ostatecznie, pomimo pozytywnej decyzji władz uczelni, ks. Pluta wykładów nie objął.

8 sierpnia 1958 r. kard. Stefan Wyszyński przesłał na ręce ks. prał. Józefa Michalskiego, wikariusza kapitulnego w Gorzowie, list, w którym poinformował, że „Ojciec św., przychylając się do naszej prośby, wyniósł do godności biskupiej ks. dr. Wilhelma Plutę, kapłana diecezji katowickiej, zlecając mu świętą służbę

⁹ Tamże, s. 92-93.

¹⁰ P. Socha, *Życiorys biskupa...*, s. 22.

¹¹ *Życiorys J.E. Ks. Biskupa Dr Wilhelma Pluty*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 519.

¹² D. Gronowski, *Bp Wilhelm...*, s. 60.

¹³ Tamże, s. 64-65.

¹⁴ Tamże, s. 75.

Duchowieństwu i Ludowi Ordynariatu Gorzowskiego i że Biskup Nominat po wyrażeniu konsensusu kanonicznego na nasze ręce może przyjąć sakrę biskupią i podjąć swoje czynności biskupie, nie czekając na odpowiednie dokumenty papieskie”¹⁵. Ingres nowego biskupa do Gorzowa odbył się 6 września 1958 r. W wydarzeniu uczestniczyli bp Hubert Bednorz z Katowic wraz z kapłanami śląskimi oraz kapłani i wierni ordynariatu gorzowskiego. Konsekracja nowego biskupa odbyła się dzień później, czyli 7 września 1958 r., w prokatedrze gorzowskiej. Aktu konsekracji dokonał kard. Stefan Wyszyński przy współudziale bp. Bolesława Kominka z Wrocławia i bp. Huberta Bednorza z Katowic¹⁶.

W pierwszym liście do diecezjan bp Pluta zarysował plan swojej pasterskiej posługi. 7 września 1958 r. pisał: „Gdy mi J.Em. Ks. Kard. Prymas wręczył nominację na biskupa, powierzając w imieniu Stolicy Apostolskiej pieczę nad duszami Waszymi, powiedział słowa, które na zawsze utkwily mi w sercu: »Idzie tam ksiądz jako syn twardej wiary śląskiej, nich ksiądz zaniesie ludowi na rozległej ziemi gorzowskiej dużo siły – a raczej dużo miłości, bo tej im więcej jeszcze potrzeba«”¹⁷. Tak zarysowana myśl towarzyszyła biskupowi gorzowskiemu przez cały okres posługi. Do priorytetów duszpasterskich badacze spuścizny pastoralnej bp. Pluty zaliczają: troskę o kapłanów i powołania kapłańskie, troskę o rodzinę i małżeństwo, apostołstwo świeckich, duszpasterstwo grup i zespołów oraz duszpasterstwo specjalistyczne¹⁸. Aktywnie pracował w różnych gremiach Konferencji Episkopatu Polski, szczególnie poświęcając się sprawom duszpasterstwa ogólnego, specjalistycznego i duszpasterstwu małżeństw. Przewodniczył Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa, Rodziny i Małżeństwa, był członkiem Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Ogólnego i Komisji ds. Duchowieństwa.

¹⁵ J. Anczarski, *Uroczysty Ingres i Konsekracja Biskupa J.E. K. Biskupa Dr. W. Pluty*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 556-564.

¹⁶ M. Chorzępa, *Rozwój organizacji kościelnej na Ziemi Lubuskiej i Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1965*, „Nasza Przeszłość” t. 22 (1965), s. 113-149.

¹⁷ P. Socha, *Biskup Wilhelm Pluta – kapłan i duszpasterz. Biogram duszpasterski*, [w:] *Życie i posługa pasterska biskupa Wilhelma Pluty*, Gorzów Wlkp. 2011, s. 46.

¹⁸ Tamże, s. 58-65; R. Harmaciński, *Posługa pasterska biskupa Wilhelma Pluty w diecezji gorzowskiej (1958-1986). Studium pastoralne*, Wrocław 1994, s. 115-138.

Od samego początku swego pasterzowania w ordynariacie gorzowskim bp Pluta zabiegał o rozwój sieci parafialnej, a także dekanalnej. W 1961 r. liczba dekanatów wzrosła do 37¹⁹. W tym samym roku ordynariat przeżywał czas nawiedzenia kopii obrazu jasnogórskiego. Bp Pluta, który do godności biskupiej został wyniesiony w okresie Wielkiej Nowenny, przykładał dużą wagę do właściwego zorganizowania i przeżycia przez parafie czasu nawiedzenia obrazu częstochowskiego. 29 października 1961 r. obraz został przejęty z diecezji chełmińskiej, a już w lutym 1963 przekazany dalej do archidiecezji wrocławskiej.

Bp Pluta był także ojcem Soboru Watykańskiego II. 9 listopada 1962 r. udał się do Rzymu na I Sesję Soboru. 5 grudnia zabrał głos w dyskusji nad schematem o Kościele²⁰. Podczas III Sesji Soboru, 22 września 1964 r., zabrał głos na temat życia kapłańskiego. Drugi raz podczas tej samej sesji wypowiedział się na forum 12 października.

Nawiedzenie ordynariatu przez obraz Matki Bożej Częstochowskiej wpisane było w szerszy program duszpasterski realizowany w Polsce w drugiej połowie lat pięćdziesiątych i pierwszej połowie lat sześćdziesiątych pod nazwą Wielka Nowenna. Przygotowywała ona Kościół polski na uroczystość Milenium Chrztu Polski. Bp Pluta bardzo aktywnie włączył się w realizację tego dzieła²¹. Centralnym punktem obchodów milenium w ordynariacie gorzowskim były uroczystości w Gorzowie, gdzie 6 listopada 1967 r. odprawiono uroczystą mszę św. z udziałem prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego, abp. Karola Wojtyły, 50 polskich biskupów, kapłanów i kilkudziesięciu tysięcy wiernych²². Specjalnie na tę okazję wybudowano ołtarz polowy na ścianie prokatedry gorzowskiej. Podczas mszy św. bp Pluta odczytał zebrany okolicznościowy telegram, który wysłał papież Paweł VI²³. Milenium w Gorzowie było największym wydarzeniem religijnym

¹⁹ M. Chorzępa, *Rozwój...*, s. 145.

²⁰ M.A. Kawczyński, *Pasterz i Przewodnik. Doskonałość życia kapłańskiego według służi Bożego biskupa Wilhelma Pluty (1910-1986)*, Lublin 2007, s. 321.

²¹ D. Gronowski, *Bp Wilhelm...*, s. 111.

²² Tamże, s. 113.

²³ D. Rymar, *Gorzów Wielkopolski w latach 1945-1998. Przemiany społeczno-polityczne*, Szczecin–Gorzów Wlkp. 2005, s. 277.

w powojennej historii ordynariatu. Było oznaką przywiązania ludności tych ziem do Kościoła. Same wydarzenia w Gorzowie zostały poprzedzone w dniach 3-5 listopada 1967 r. specjalnym triduum milenijnym, które sprawowano w każdej parafii, zaś 5 listopada w najważniejszych miastach ordynariatu odbyły się czuwania z udziałem biskupów polskich. Bp Pluta uczestniczył w czuwaniu w największym mieście ordynariatu – Szczecinie, gdzie mszy św. przewodniczył kard. Bolesław Kominek, a słowo Boże wygłosił kard. Wyszyński. Warto wspomnieć, że dodatkowe uroczystości milenijne w ordynariacie zorganizował bp Pluta jeszcze 1 lipca 1967 r. w Kamieniu Pomorskim oraz 2 lipca w Kołobrzegu. Chciał w ten sposób nawiązać do historycznego dziedzictwa tych ziem. Kamień to dawna stolica diecezji kamieńskiej, a Kołobrzeg to stolica powstałego w 1000 r. biskupstwa kołobrzesckiego.

W okresie swojej posługi w Kościele gorzowskim bp Pluta przeżywał kilka zmian organizacyjnych. W marcu 1967 r. Gorzów odwiedził specjalny wysłannik papieża kard. Agostino Casaroli. W wyniku podjętych decyzji zmienił się status rządcy ordynariatu gorzowskiego²⁴. 25 maja 1967 r. ordynariat gorzowski został podniesiony do rangi administracji apostolskiej, bezpośrednio podległej Stolicy Apostolskiej²⁵. Tym samym bp Pluta przestał być wikariuszem generalnym prymasa Polski dla terytorium kościelnego o nazwie Gorzów, a stał się rządcą administracji apostolskiej, która odtąd podlegała Stolicy Świętej. 28 czerwca 1972 r. bullą „*Episcoporum Poloniae coetus*” Stolica Apostolska z administracji gorzowskiej utworzyła diecezje szczecińsko-kamieńską, koszalińsko-kołobrzescką i gorzowską²⁶. Pierwszym biskupem rezydencjalnym diecezji gorzowskiej został bp Pluta. Swój ingres do katedry gorzowskiej odbył 3 września 1972 r.²⁷

Wraz z kanonicznym utworzeniem diecezji gorzowskiej bp Pluta zabiegał u Stolicy Apostolskiej o utworzenie w Gorzowie kapituły katedralnej. Widział w tym zespole ważną instytucję życia kościelnego, podkreślającą normalizację

²⁴ Tamże, s. 281.

²⁵ P. Socha, *Sylwetki administratorów apostolskich i biskupów diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, „*Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny*” 5 (1998), s. 357.

²⁶ Tamże.

²⁷ D. Rymar, *Gorzów...*, s. 282.

życia religijnego na Ziemi Lubuskiej. Kapituła została utworzona na mocy bulli „Cathedralia Collegia” 28 listopada 1972 r.²⁸ Instalacji kapituły dokonał bp Pluta 6 marca 1973 r. w Gorzowie²⁹.

Odkąd dotychczasowi sufragani w osobach biskupów Jerzego Stroby i Ignacego Jeża objęli swoje własne stolice diecezjalne w Szczecinie i Koszalinie, diecezja gorzowska znów nie miała swojego biskupa pomocniczego. Staraniem bp. Pluty do godności tej został wyznaczony dotychczasowy profesor seminarium gorzowskiego w Paradyżu – ks. dr Paweł Socha³⁰. Był on do śmierci bp. Pluty jego najbliższym współpracownikiem.

Głęboka troska o rozwój życia duchowego diecezjan zaowocowała utworzeniem domu rekolekcyjnego, który pełnił rolę miejsca formacji świeckich. Dom rekolekcyjny powstał w Rokitnie w 1974 r.³¹ „Dom Maryi”, bo taką nazwę nosił, przyjmował różne grupy rekolekcyjne na dłuższe i krótsze dni skupienia i formację³².

W 1978 r. diecezja gorzowska świętowała XX-lecie kierowania Kościołem lokalnym przez bp. Plutę. Z tej okazji w dniach 28-31 sierpnia odbyły się na ten temat dwa kursy duszpasterskie.

W dniach 26 września – 25 października 1980 r. bp Pluta był delegatem Episkopatu Polski na VI Synod Biskupów w Rzymie, poświęcony tematyce „Zadania rodziny w Kościele i w świecie”³³. Zawsze, ilekroć był w Rzymie, starał się odwiedzić swojego serdecznego przyjaciela papieża Jana Pawła II. Obu łączył wspólny dzień nominacji na biskupa w 1958 r.

²⁸ *Ustanowienie Gorzowskiej Kapituły Katedralnej. Bulla konstytucyjna*, GWK 15 (1973), nr 3, s. 41-42.

²⁹ *Uroczyste ustanowienie kapituły*, GWK 15 (1973), nr 3, s. 42-44.

³⁰ *Biskup dr Paweł Socha CM administrator diecezji*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 120-121.

³¹ G. Wejman, *Kościół katolicki na ziemi lubuskiej 1124-2010. Zarys problemu*, [w:] *Kościół na Środkowym Nadodrzu. Historia i postacie*, G. Chojnacki (red.), Zielona Góra 2011, s. 47.

³² P. Spychała, *Diecezjalne Domy Rekolekcyjne*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 283.

³³ M.A. Kawczyński, *Pasterz...*, s. 322.

Bardzo uroczyście świętowano także następny jubileusz – XXV-lecia pracy pasterskiej bp. Pluty. Główne uroczystości zaplanowano na dzień 4 września 1983 r. w Gorzowie³⁴. 5 września odprawiono w Rokitnie dziękczynną mszę św. z licznym udziałem kapłanów diecezji gorzowskiej. Msza dla najbliższych współpracowników i księży kurialistów odprawiona została w kaplicy kurialnej w Gorzowie 7 września, a z młodzieżą bp Pluta świętował podczas odpustu ku czci Narodzenia NMP w Rokitnie 11 września 1983 r.

Bp Pluta zginął tragicznie 22 stycznia 1986 r. w miejscowości Przetocznica, jadąc na spotkanie z kapłanami³⁵. Abp Stroba powiedział o zmarłym biskupie gorzowskim, że „rzeczywistość Boża była dla niego bardziej realna aniżeli to, co go otaczało”. Doczesne szczątki bp. Pluty złożono w katedrze gorzowskiej. W roku 2001 rozpoczął się jego proces beatyfikacyjny na poziomie diecezjalnym. 9 września 2015 r. podczas publicznej sesji w Domu Biskupów w Gorzowie zamknięto diecezjalny etap procesu beatyfikacyjnego, którego celem było zebranie dokumentów na temat życia, cnót heroicznych, sławy i znaków świętości sługi Bożego bp. Wilhelma Pluty³⁶. 13 października dokumenty zostały przekazane do watykańskiej Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych.

2. Kościół gorzowski do śmierci bp. Wilhelma Pluty

Po zakończeniu II wojny światowej na tereny obecnej diecezji zielono-górsko-gorzowskiej napłynęła ludność polska, głównie wyznania katolickiego. Całkowicie zmieniła się mozaika wyznaniowa terenów nad środkową Odrą. Do zakończenia działań wojennych jurysdykcję kościelną na tym obszarze pełnili arcybiskup wrocławski, biskup berliński oraz biskup Wolnej Prałatury Piłskiej. Wraz ze zmianą struktury narodowościowej i wyznaniowej oraz w związku z opuszczeniem wielu beneficjów proboszczowskich przez kapłanów pochodzenia niemieckiego zrodziła się pilna potrzeba zorganizowania życia

³⁴ P. Socha, *Komunikat w sprawie jubileuszu 25-lecia Sakry Biskupiej J.E. Ks. Biskupa Dra Wilhelma Pluty – Ordynariusza Diecezji Gorzowskiej*, GWK 27 (1983), nr 7-12, s. 120-122.

³⁵ M.A. Kawczyński, *Pasterz...*, s. 27.

³⁶ *Na drodze do beatyfikacji bpa Wilhelma Pluty*, oprac. D. Gronowski, Gorzów Wlkp.–Zielona Góra 2019, s. 87.

katolickiego. Z drugiej strony na obszar ten przybywali kapłani z diecezji wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Nie posiadali oni jurysdykcji kościelnej. Z myślą o rosnących potrzebach duszpasterskich prymas Polski kardynał August Hlond, działając na mocy specjalnych uprawnień Stolicy Apostolskiej, ustanowił polską organizację kościelną na Ziemiach Zachodnich³⁷. 15 sierpnia 1945 r. mianował ks. Edmunda Nowickiego z Poznania administratorem nowo utworzonej Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej. Obejmowała ona obszar 44 836 km², czyli przeszło 1/7 powierzchni Polski³⁸. W skład administracji wchodziły następujące miasta: Gorzów, Szczecin, Koszalin, Słupsk, Piła i Zielona Góra. Jeszcze w 1945 r. wojna spowodowała bardzo duże zniszczenia na omawianym obszarze. Właściwie nie było miejsca, gdzie można by zorganizować siedzibę administracji. Brakowało kurii, sądu kościelnego, seminarium, mieszkania dla administratora. Jedyna znajdująca się na tym terenie kuria Wolnej Prałatury Pilskiej była spalona, a samo miasto zniszczone³⁹. Na siedzibę administratora proponowano także Stargard koło Szczecina, gdzie znajdował się wspaniały gotycki kościół, jednak również w tym przypadku miasto było zniszczone. Największym ośrodkiem miejskim był Szczecin. Samo miasto w zdecydowanej większości leżało po lewej stronie Odry i nie do końca było wiadomo, czy przypadnie Polsce. W tej sytuacji zapadła decyzja, by stolicę administracji ulokować w Gorzowie⁴⁰. 28 października 1945 r. ks. Nowicki odbył uroczysty ingres do kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny – dzisiejszej katedry w Gorzowie.

³⁷ D. Śmierchalski-Wachocz, *Sytuacja Kościoła katolickiego w diecezji gorzowskiej w latach 1945-2004. Zarys problematyki*, „Nowa Marchia – Prowincja Zapomniana – Wspólne Korzenie. Zeszyty Naukowe Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wlkp.” 5 (2006), s. 8.

³⁸ T. Dzwonkowski, *Administracja apostolska kamieńska, lubuska i prałatury pilskiej. Zarys dziejów 1945-1966*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 25.

³⁹ A. Put, *Trudne początki i pierwsze ingresy*, „Tygodnik Katolicki Niedziela”, edycja zielonogórsko-gorzowska, 2015, nr 36, s. 4-5.

⁴⁰ D. Śmierchalski-Wachocz, *Sytuacja Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej w latach 1945-50. Formy duszpasterskie*, „Studia Paradyskie” 13 (2003), s. 176.

Skutki wojny były odczuwane nie tylko w sferze materialnej, ale przede wszystkim ludzkiej. Stąd administrator zabiegał o stworzenie warunków do udzielania pomocy i podejmowania uczynków chrześcijańskiego miłosierdzia. W związku z tym powołał 15 stycznia 1946 r. diecezjalny Związek „Caritas” z siedzibą w Gorzowie⁴¹. Działalność ta rozwijała się tak szybko, że już po dwóch latach istnienia „Caritas” na terenie administracji prowadziła 3 bursy, 2 domy starców, 7 domów dziecka, 3 domy małego dziecka, 43 przedszkola, 18 kuchni, w których w ciągu roku wydawano ponad 613 tys. posiłków, 21 czytelnicy, 9 szwalni, 1 stolarnię, 4 kioski i 11 świetlic⁴². Stałą opieką objętych było tysiące mieszkańców Pomorza Zachodniego i Ziemi Lubuskiej.

Troszcząc się o rozwój powołań kapłańskich, administrator apostolski utworzył trzy niższe seminaria duchowne: w Gorzowie, Słupsku i we Wschowie, zaś w 1947 r. otwarto w Gorzowie Wyższe Seminarium Duchowne⁴³. Zarząd seminarium oraz stanowiska wykładowców objęło Zgromadzenie Księża Misjonarzy św. Wincentego à Paulo z Krakowa. Siedziba seminarium została ulokowana w kamienicach czynszowych przy ul. Warszawskiej. W pierwszym roku formację do kapłaństwa podjęło 45 kleryków.

Kolejne urzędy powołano w roku następnym. 30 listopada 1948 r. ks. Nowicki powołał Kolegium Konsultorów, Radę Administracyjną, *Consilium a Vigilantia* oraz egzaminatorów prosynodalnych i cenzorów ksiąg religijnych⁴⁴. W 1950 r. powstał Sąd Duchowny dla całej administracji apostolskiej.

Decyzją władz państwowych ks. Nowicki został w styczniu 1951 r. usunięty z Gorzowa⁴⁵. Rada Konsultorów wybrała wówczas ks. Tadeusza Załuczковского wikariuszem kapitulnym. Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński mianował go wikariuszem generalnym dla terytorium nazywanego wówczas ordynariatem gorzowskim⁴⁶. Pełnił on swoją funkcję w latach 1951-1952. Po niespodziewanej śmierci ks. Załuczковского nowym wikariuszem kapitulnym został w 1952 r.

⁴¹ S. Bogdanowicz, *Edmund Nowicki. Biskup Gdański*, Gdańsk 1998, s. 133.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże, s. 132.

⁴⁴ Tamże, s. 127.

⁴⁵ P. Socha, *Sylwetki...*, s. 343.

⁴⁶ Tamże, s. 344-346.

ks. Zygmunt Szelażek. Także on otrzymał od prymasa uprawnienia do kierowania ordynariatem gorzowskim⁴⁷. Z powodu wciąż rosnącej liczby powołań ks. Szelażek przeniósł część seminarium gorzowskiego do pocysterskiego klasztoru w Gościkowie-Paradyżu, lokując tam tzw. Wydział Filozoficzny Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie. Ordynariusz powołał także system wzajemnego ubezpieczenia duchownych, tworząc Wzajemną Pomoc Kapłańską, oraz zorganizował dom dla księży seniorów w Rokitnie.

Pierwszy polski biskup – Teodor Bensch – objął rządy w ordynariacie gorzowskim dopiero 16 grudnia 1956 r.⁴⁸ Pomimo 11 lat od zakończenia wojny wiele świątyń ordynariatu było jeszcze zniszczonych. Ksiądz biskup utworzył diecezjalny fundusz odbudowy takich obiektów. Dostrzegał także ogromne problemy z katechezą dzieci i młodzieży. Brakowało przygotowanych nauczycieli religii. Stąd biskup starał się przygotować nowe kadry katechetyczne. Na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej pracowało wówczas tylko 700 księży, którzy nierzadko katechizowali po 40, 50, a nawet 60 godzin tygodniowo. Aby przyjść im z pomocą, bp Bensch utworzył nowe ośrodki studiów katechetycznych w Rokitnie, Gorzowie i Słupsku. Tworzył nowe parafie, a także odnowił składy diecezjalnych rad i komisji. Niestety, jego posługa zakończyła się niespodziewanie szybko. Biskup zmarł na zawał serca 7 stycznia 1958 r.⁴⁹ Został pochowany w katedrze gorzowskiej. Po jego śmierci rządy w ordynariacie sprawował jako wikariusz kapitulny ks. Józef Michalski.

Nowym biskupem dla ordynariatu mianowano śląskiego kapłana – ks. Wilhelma Plutę. Został on wyświęcony na biskupa w Gorzowie przez kard. Wyszyńskiego 7 września 1958 r. Później mianowano dla ordynariatu gorzowskiego i konsekrowano dwóch biskupów pomocniczych: bp. Jerzego Strobę (16 listopada 1958 r.) i bp. Ignacego Jeża (5 czerwca 1960 r.).

W 1960 r. władze komunistyczne zlikwidowały niższe seminaria w Gorzowie i Słupsku, zaś 7 lipca 1961 r. decyzją Wydziału Spraw Lokalowych

⁴⁷ Tamże, s. 346.

⁴⁸ A. Put, *Pierwszy biskup tej ziemi*, „Tygodnik Katolicki Niedziela”, edycja zielonogórsko-gorzowska, 2016, nr 8, s. 4-5.

⁴⁹ J. Konieczny, *Kalendarium sądownictwa w Kościele Gorzowskim (1945-1992)*, Gorzów Wlkp. 1992, s. 76.

Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gorzowie usunięto Wyższe Seminarium Duchowne z Gorzowa⁵⁰. Od tego momentu wszystkie roczniki seminarium zostały ulokowane w Gościkowie-Paradyżu.

25 maja 1967 r. ordynariat gorzowski został podniesiony do rangi administracji apostolskiej, zależnej bezpośrednio tylko od Stolicy Apostolskiej. To jednak nie rozwiązało problemów duszpasterskich ciągle największej kościelnej jednostki administracyjnej. Zasadnicza zmiana w funkcjonowaniu Kościoła na Środkowym Nadodrzu nastąpiła w 1972 r. Po uregulowaniu stosunków pomiędzy Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec w 1970 r. przyszedł czas na unormowanie stosunków kościelnych na tym terenie. Kanonicznie teren administracji apostolskiej gorzowskiej obejmował tereny dawniej należące do archidiecezji wrocławskiej, diecezji berlińskiej i Wolnej Prałatury Pilskiej. 28 czerwca 1972 r. papież Paweł VI bullą „*Episcoporum Poloniae coetus*” ustanowił stałą organizację kościelną na Ziemiach Zachodnich i Północnych⁵¹. Podziałowi uległa administracja apostolska w Gorzowie. Z jej terenu powstały trzy nowe diecezje: szczecińsko-kamińska z siedzibą w Szczecinie, koszalińsko-kołobrzeska z siedzibą w Koszalinie i gorzowska z siedzibą w Gorzowie. Diecezja gorzowska została włączona do metropolii wrocławskiej, a jej pierwszym biskupem diecezjalnym mianowano dotychczasowego administratora – bp. Plutę. W 1973 r. diecezja gorzowska otrzymała biskupa pomocniczego, którym został ks. Paweł Socha CM – wykładowca w seminarium paradyjskim.

Na rok 1981 przypada początek pieszych pielgrzymek z Gorzowa na Jasną Górę. Do tego czasu pielgrzymi gorzowscy uczestniczyli głównie w Pieszej

⁵⁰ D. Śmierczalski-Wachocz, *Dzieje Seminarium Duchownego w Gorzowie-Paradyżu w latach 1947-2017*, [w:] *Księga Jubileuszowa. 70-lecie Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie Wlkp. i Paradyżu*, Paradyż 2017, s. 33.

⁵¹ Bulla *Episcoporum Poloniae Coetus*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, s. 637; zob. również *Komunikat konferencji plenarnej Episkopatu Polski w sprawie kanonicznego uregulowania organizacji kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych, 28 czerwca 1972*, Kraków, [w:] P. Raina, *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, t. 2, *Lata 1960-1974*, Poznań 1995, s. 594-596.

Pielgrzymce Warszawskiej. Podczas wakacji 1981 r. wyruszyła I Pielgrzymka Głogowska na Jasną Górę⁵². Grupa z Głogowa liczyła 56 osób. W roku następnym w tejsze pielgrzymce uczestniczyło ok. 500 osób⁵³. Obok Głogowa, wyjście pieszej pielgrzymki planowano także ze stolicy diecezji. Na pątniczy szlak wyruszyła ona w 1983 r. i dała w ten sposób zwyczaj organizowania ogólnodiecezjalnej pielgrzymki na Jasną Górę⁵⁴.

22 stycznia 1986 r. w wypadku samochodowym zginął bp Pluta. Został pochowany w katedrze gorzowskiej. Po śmierci bp. Pluty rządu jako administrator sprawował bp Paweł Socha. 4 października 1986 r. papież Jan Paweł II mianował biskupem gorzowskim ks. Józefa Michalika, dotychczasowego rektora Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie.

3. Próba interpretacji herbu bp. Wilhelma Pluty

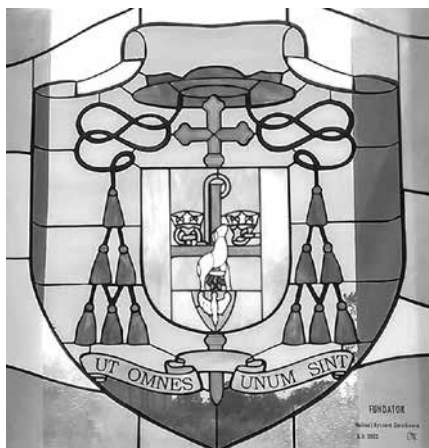
Kościelna heraldyka nawiązuje do szerokiego spectrum symboliki chrześcijańskiej, będącej w obiegu praktycznie od początku istnienia Kościoła. Stąd dla właściwej interpretacji herbów dostojników kościelnych należy odwoływać się do kanonów wyznaczanych przez Pismo św. oraz tradycję Kościoła. Bardzo istotne są także zasady wypracowane w heraldyce świeckiej. Herby biskupie często jednak nie trzymają się ogólnie przyjętych kanonów. Stąd pragnąc poprawnie opisać herb danego prałata, należy wziąć pod uwagę również wypowiedzi jego lub osoby, która herb opracowywała. Tak też jest w przypadku omawianego herbu. Bez uwzględnienia kontekstu pochodzenia i osobistego doświadczenia rodzinnego nie można go poprawnie opisać.

Herb bp. Pluty wpisany był najczęściej w tarczę herbową francuską średniowieczną lub czasem w tarczę hiszpańską. W zależności od okresu stosowano różne tarcze. Widać w tej sprawie pewną dowolność. Można przypuszczać, że nie było w tym przypadku ustalonego wzorca. Zdecydowanie najczęściej jednak w użyciu była tarcza francuska średniowieczna.

⁵² E. Jankiewicz, *Pielgrzymki piesze na Jasną Górę*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 379.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Tamże.

Herb bp. Pluty nie ma żadnych ozdób w rodzaju koron, płaszczy, podpór, trzymaczy, ozdób honorowych innych godności. Jest za to zwieńczony zielonym kapeluszem pielgrzymim. Kapelusz nad tarczą herbową wskazuje miejsce prałata w hierarchii kościelnej. Purpurowy przysługuje kardynałom, a zielony używany jest przez patriarchów, arcybiskupów i biskupów. Tak jest w przypadku herbu bp. Pluty. Z kapelusza wychodzą dwa rzędy zielonych sznurów, które kończą się sześcioma zielonymi chwostami. Za tarczą herbu leży w słup pojedynczy połączony krzyż procesyjny.

Najwięcej informacji o omawianym herbie czerpiemy od samego bp. Pluty. Informacje te zawarte są w *Orędziu J.E. Ks. Biskupa do wiernych diecezji gorzowskiej Wilhelma Pluty ze zmiłowania Bożego i łaski Stolicy Apostolskiej biskup Ziemi Gorzowskiej*⁵⁵, a także w artykule „Ingres Biskupa w Gorzowie” zamieszczonym w 40. numerze „Gościa Niedzielnego” z 1958 r.⁵⁶ Bez tych dwóch tekstów byłoby bardzo trudno o szczegółową interpretację herbu. Bp Pluta pisze: „W godle biskupim umieściłem krzyż św. Piotra, patrona mego zmarłego ojca. Ma mi przypominać wierność pierwszego papieża, przypieczętowaną krwią męczeńską, wierność bezwzględną dla Stolicy Apostolskiej. – Baranek św. Agnieszki, patronki mej zmarłej matki, ma mi być napomnie-

⁵⁵ *Orędzie J.E. Ks. Biskupa do wiernych diecezji gorzowskiej Wilhelma Pluty ze zmiłowania Bożego i łaski Stolicy Apostolskiej biskup Ziemi Gorzowskiej*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 510-523.

⁵⁶ *Ingres Biskupa w Gorzowie*, „Gość Niedzielnny” 1958, nr 40, s. 2.

niem ku dobroci rozumnej, do której mnie zobowiązał Kościół, wręczając mi pastorał, *abyś w pielęgnowaniu cnót serca uciszał, abyś karząc błędy czynił to z miłością, abyś zachował spokój ducha w dbałości o karność*. – Młotki, znak górników, wskazują, z jakiej pochodzę rodziny, i przypominać mi mają »ziemię twardej wiary«, ziemię śląską. W tym nastroju, w nastroju wiary, wierności i rozumnej dobroci, chcę pracować na i dla Ziemi Gorzowskiej, której herb – orzeł – widnieje w godle biskupim⁵⁷. We wszystkich znanych przedstawieniach herbu bp. Pluty orzeł, którego wspomniał, jest koloru białego. Herbem Gorzowa Wielkopolskiego jest jednak czerwony orzeł askański z gałązkami koniczyny w szponach. To historyczny herb miasta Gorzowa. Różnica może wynikać z faktu prób polonizacji herbu, którą podejmowano w latach powojennych w samym mieście, odwracając barwy heraldyczne⁵⁸. Na czerwonej tarczy umieszczano białego orła. W takiej zapewne postaci znał herb Gorzowa bp Pluta. Dopiero w latach dziewięćdziesiątych sprawę herbu Gorzowa rozwiązano prawnie, nawiązując do historycznych barw.

Pewną trudność w opisie herbu powodują dwie litery M i J w koronach. Są one umieszczone na tarczy herbowej, jednak sam bp Pluta nie wyjaśnił tego znaku. Wyjaśnienie znajduje się w gazecie „Gość Niedzielny” z 1958 r. „Inicjał Matki Bożej i św. Józefa zwieńczone koronami są umieszczone nie obok krzyża św. Piotra, lecz po bokach Krzyża P. Jezusa, który stanowi główną oś całego godła. Górna część Krzyża P. Jezusa jest widoczna nad tarczą godła, dolna wyrasta z tarczy w dół. W tarczy widać jeszcze fragment pastorału, który przeży się z serca Piotrowego Krzyża i charakterystycznym zagięciem obejmuje górny jego koniec⁵⁹”. W ten sposób litery M i J, znajdując się po obu stronach pielgrzymiego krzyża, nawiązują do Świętej Rodziny (Maryja – Jezus/Krzyż – Józef). W czasie, gdy bp Pluta był wynoszony do tej godności, temat odpowiedzialności za małżeństwo i chrześcijańską rodzinę był jednym z głównych tematów pastoralnych podejmowanych przez niego. Przygotowanie do małżeństwa było tematem jego pracy habilitacyjnej.

⁵⁷ *Orędzie J.E...*, s. 517.

⁵⁸ J. Zysnarski, *Encyklopedia Gorzowa*, [Bydgoszcz 2007], s. 212.

⁵⁹ *Ingres Biskupa...*, s. 2.

Dewiza umieszczona pod herbem, nazywana także hasłem pasterskiej posługi, „Ut omnes unum sint” pochodzi z Ewangelii według św. Jana 17,21. Problem jedności, którą nowy biskup miał budować na terenie ordynariatu gorzowskiego, przewijał się od samego początku w tekstach kard. Wyszyńskiego i samego bp. Pluty. Prymas w liście nominacyjnym podkreśla: „Spełniając ten miły obowiązek – zleconego mi przez Ojca św. – Urzędu Prymasowskiego, przekazuję Waszej Ekscelencji słowa serdecznych życzeń owocnej pracy apostołskiej na rozległym terenie ziemi gorzowskiej, która radośnie przyjmie Syna ziemi śląskiej, aby w Swej działalności kapłańskiej przyczyniał się do umacniania upragnionej jedności Narodu w ramionach św. Matki Kościoła⁶⁰”. Do problemu jedności odwoływał się bp Pluta w swoim orędziu do wiernych z okazji swej sakry. „Jak mimo trzech Osób w Trójcy, mimo przyjęcia przez drugą w niej Osobę ziemskiego istnienia jest ona niepodzielną Trójcą Przenajśw. i w miłości Ducha św. jednością – tak drugim naczelnym prawem w Kościele musi być jedność. Chrystus Pan modlił się w przeddzień swej śmierci zbawczej za cały Kościół: Niechaj wszyscy będą jednością! Jedność ludu Bożego z biskupami i Ojcem św. w Kościele jest nie tylko nakazem Chrystusa Pana, ale leży u podstaw samej istoty Kościoła, albowiem Kościół przenikają te same siły, które przenikają osobę Chrystusa, i Kościół jest wciągnięty w Chrystusowe formy życia (Schmaus). Stąd więc miłość wzajemna ludzi i jedność jednego jak i wszystkich narodów ma w Kościele Bożym najlepsze warunki rozwoju i rękojmię jej istnienia⁶¹. Dalej bp Pluta pisał: „Was zaś wszystkich, Drodzy Bracia Kapłani i kochane Dzieci Boże, proszę najpokorniej o codzienne za mną orędownie u Serca Syna Bożego i Jego Niepokalanej Matki, abym zamierzenia moje w duchu i nastroju godła biskupiego mógł spełnić, uświęcić siebie przez ofiarną z Wami pracę, umocnić jedność Narodu w ramionach św. Matki Kościoła – a kiedyś razem z Wami cieszyć się na wieki w niebie⁶²”. Hasło biskupiej posługi stało się także elementem przemówienia ks. prał. Józefa Michalskiego, po śmierci bp. Benscha pełniącego urząd wikariusza kapitulnego, który skła-

⁶⁰ *List nominacyjny J.Em. Ks. Prymasa do J.E. Ks. Biskupa dr W. Pluty*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 509.

⁶¹ *Orędzie J.E...*, s. 514.

⁶² Tamże, s. 517.

dając życzenia nowemu biskupowi, powiedział: „W swoim herbie biskupim umieściłeś Ekscelencjo słowa: Ut unum sint – aby byli jedno. Pragniesz, by były one hasłem Twych Biskupich trudów w diecezji gorzowskiej. Ut unum sint – aby byli jedno – aby byli jedno: Bóg – Biskup diecezji – kapłani i lud wierny. Aby byli jedno we wierze i w miłości. Aby byli jedno na tej ziemi i aby w jedności doszli do Królestwa Bożego. Amen”⁶³.

Bardzo różnie przedstawiano przez wszystkie lata posługi biskupiej poszczególne barwy w herbie bp. Pluty. Nie było w tym przypadku ustalonego kanonu barw. Sama tarcza była najczęściej złota (żółta), a krzyż św. Piotra czerwony. Herb miasta Gorzowa przyjęty w herbie biskupim miał odwrócone barwy heraldyczne – biały orzeł na czerwonym tle. Baranek św. Agnieszki miał barwę srebrną (białą).

Pochodzenie godeł w herbach biskupich jest różne. Są one związane zwykle z potrzebami czasu i oczywiście z osobą. Tak jest także w przypadku bp. Pluty. Dla właściwego opisu należało odwołać się do wyjaśnień samego biskupa. Biskup gorzowski posługiwał się nim od dnia swojej konsekracji aż do śmierci w 1986 r. Zmiany jego statusu kanonicznego w 1967 i 1972 r. nie spowodowały zmian w wyglądzie herbu.

Bibliografia

Źródła:

Bulla *Episcoporum Poloniae Coetus*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 637.

Komunikat konferencji plenarnej Episkopatu Polski w sprawie kanonicznego uregulowania organizacji kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych, 28 czerwca 1972, Kraków, [w:] P. Raina, *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, t. 2, *Lata 1960-1974*, Poznań 1995, s. 594-596.

⁶³ *Przemówienie Ks. Pralata J. Michalskiego w czasie ingresu J.E. Ks. Bpa Dr W. Pluty w katedrze gorzowskiej dnia 6.IX.1958 r.*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 520-523.

- List nominacyjny J. Em. Ks. Prymasa do J.E. Ks. Biskupa dr W. Pluty*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 509.
- Orędzie J.E. Ks. Biskupa do wiernych diecezji gorzowskiej Wilhelma Pluty ze zmiłowania Bożego i laski Stolicy Apostolskiej biskup Ziemi Gorzowskiej*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 510-523.
- Przemówienie Ks. Prałata J. Michalskiego w czasie ingresu J.E. Ks. Bpa Dr W. Pluty w katedrze gorzowskiej dnia 6.IX.1958 r.*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 520-523.
- Socha P., *Komunikat w sprawie jubileuszu 25-lecia Sakry Biskupiej J.E. Ks. Biskupa Dra Wilhelma Pluty – Ordynariusza Diecezji Gorzowskiej*, GWK 27 (1983), nr 7-12, s. 120-122.
- Ustanowienie Gorzowskiej Kapituły Katedralnej. Bulla konstytucyjna*, GWK 15 (1973), nr 3, s. 41-42.

Opracowania:

- Anczarski J., *Uroczysty Ingres i Konsekracja Biskupa J.E. Ks. Biskupa Dr W. Pluty*, GWK 2 (1958), nr 10, s. 556-564.
- Biskup dr Paweł Socha CM administrator diecezji*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 120-121.
- Bogdanowicz S., *Edmund Nowicki. Biskup Gdański*, Gdańsk 1998.
- Chorzępa M., *Rozwój organizacji kościelnej na Ziemi Lubuskiej i Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1965*, „Nasza Przeszłość” t. 22 (1965), s. 144.
- Dzwonkowski T., *Administracja apostolska kamieńska, lubuska i prałatury pilskiej. Zarys dziejów 1945-1966*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 23-54.
- Gronowski D., *Bp Wilhelm Pluta. Biografia*, Gorzów Wlkp.–Zielona Góra 2015.
- Harmaciński R., *Posługa pasterska biskupa Wilhelma Pluty w diecezji gorzowskiej (1958-1986). Studium pastoralne*, Wrocław 1994.
- Ingres Biskupa w Gorzowie*, „Gość Niedzielny” 1958, nr 40, s. 2.

- Jankiewicz E., *Pielgrzymki piesze na Jasną Górę*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 378-382.
- Kawczyński M.A., *Pasterz i Przewodnik. Doskonałość życia kapłańskiego według sługi Bożego biskupa Wilhelma Pluty (1910-1986)*, Lublin 2007.
- Konieczny J., *Kalendarium sądownictwa w Kościele Gorzowskim (1945-1992)*, Gorzów Wlkp. 1992.
- Na drodze do beatyfikacji bpa Wilhelma Pluty*, oprac. D. Gronowski, Gorzów Wlkp.–Zielona Góra 2019.
- Put A., *Trudne początki i pierwsze ingresy*, „Tygodnik Katolicki Niedziela”, edycja zielonogórsko-gorzowska 2015, nr 36, s. 4-5.
- Put A., *Pierwszy biskup tej ziemi*, „Tygodnik Katolicki Niedziela”, edycja zielonogórsko-gorzowska 2016, nr 8, s. 4-5.
- Rymar D., *Gorzów Wielkopolski w latach 1945-1998. Przemiany społeczno-polityczne*, Szczecin–Gorzów Wlkp. 2005.
- Socha P., *Sylwetki administratorów apostolskich i biskupów diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” 5 (1998), s. 333-365.
- Socha P., *Biskup dr Wilhelm Pluta wikariusz generalny, administrator i biskup diecezjalny*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 82-119.
- Socha P., *Biskup Wilhelm Pluta – kapłan i duszpasterz. Biogram duszpasterski*, [w:] *Życie i posługa pasterska biskupa Wilhelma Pluty*, Gorzów Wielkopolski 2011, s. 37-65.
- Socha P., *Życiorys biskupa Wilhelma Pluty*, [w:] *Życie i posługa pasterska biskupa Wilhelma Pluty*, Gorzów Wielkopolski 2011, s. 9-36.
- Spychała P., *Diecezjalne Domy Rekolekcyjne*, [w:] *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, Zielona Góra–Gorzów Wlkp. 1998, s. 283-287.

Śmierchalski-Wachocz D., *Sytuacja Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej w latach 1945-50. Formy duszpasterskie*, „Studia Paradyskie” 13 (2003), s. 175-187.

Śmierchalski-Wachocz D., *Sytuacja Kościoła katolickiego w diecezji gorzowskiej w latach 1945-2004. Zarys problematyki*, „Nowa Marchia – Prowincja Zapomniana – Wspólne Korzenie. Zeszyty Naukowe Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wlkp.” nr 5 (2006), s. 7-37

Śmierchalski-Wachocz D., *Dzieje Seminarium Duchownego w Gorzowie–Paradyżu w latach 1947-2017*, [w:] *Księga Jubileuszowa. 70-lecie Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie Wlkp. i Paradyżu*, Paradyż 2017, s. 25-49.

Uroczyste ustanowienie kapituły, GWK 15 (1973), nr 3, s. 42-44.

Wejman G., *Organizacja Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej w latach 1945-1972*, Szczecin 2007, s. 641-642.

Wejman G., *Kościół katolicki na ziemi lubuskiej 1124-2010. Zarys problemu*, [w:] *Kościół na Środkowym Nadodrzu. Historia i postacie*, G. Chojnacki (red.), Zielona Góra 2011, s. 9-53.

Zysnarski J., *Encyklopedia Gorzowa*, [Bydgoszcz 2007].

Życiorys J.E. Ks. Biskupa Dr Wilhelma Pluty, GWK 2 (1958), nr 10, s. 518-519.

ks. Adrian Put

The description of the coat of arms of the first Gorzów Bishop, Servant of God Wilhelm Pluta

Abstract

The article describes the coat of arms of the first Bishop of Gorzów, Servant of God Wilhelm Pluta. He ruled the Gorzów Church in the years 1958-1986. The Gorzów Church is a conventional term for an administrative church unit which was established after the end of World War II. During Bishop Pluta's rule, this administrative unit was called the Gorzów Ordinariate, in the years 1967-1972 the Gorzów Apostolic Administration and from 1972 onwards it was a canonically formed diocese of Gorzów.

On the occasion of his episcopal ordination which Bishop Pluta received in the Gorzów Cathedral on 7 September 1958, the Bishop also adopted bishop's coat of arms and the motto of his pastoral service.

In the first part, the text presents the basic forms of Bishop's Pluta life and service, then it outlines the history of the Gorzów Church until the death of this bishop. The last part focuses on the coat of arms used by the first Gorzów bishop. Basically, Bishop Pluta used one coat of arms throughout the entire period of his bishop ministry. In different publications there were only different variants of the escutcheon. The coat of arms did not comply with the general principles of secular heraldry, and hence it is necessary to read it in the light of what Bishop Pluta used to say.

Translated by Aneta Kiper